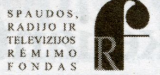

Ant septynių kalvų

Projektą remia:

Dailininko Vytauto Valiaus kūrybos ir minčių fragmentai

„... O pasauliai tie — abejingi žmogui, skrieja sau kosminėse erdvėse, savais keliais, paklusnūs laikui ir nežinomoms jėgoms. Aplinkui tiek skausmingos paslapties, kančios ir grožio (kurį kartais išvelgiame)... Mes suvokiame — esam laikini, esam riboti, tačiau net absurdo akivaizdoje savąją misiją turim realizuoti. Tam mums duotas žmogaus pavidas, keistas, nenusakomas, būties skirtas vaidmuo...“ — Žemaičių muziejaus „Alka“ kolektyvui 2003 metais rašė iškilus mūsų kraštiečių, garsus Lietuvos dailininkas, grafikas, tapytojas Vytautas Valius (1930–2004), kurio 90-ąsias gimimo metines šiemet minime.

Daiva Lukšienė

Žemaičių muziejaus „Alka“
Ikonografijos poskyrio vyr.
muziejininkė

Dailininkas gimė 1930 m. rugpjūčio 24 dieną Telšiuose, mokytojų šeimoje, mokėsi Žemaitės gimnazijoje, vėliau — Kauno I berniukų vidurinėje mokykloje (dab. „Aušros“ gimnazija). Dar 1950–1956 m. studijuodamas grafiką Lietuvos valstybiniame dailės institute (dab. Vilniaus dailės akademija), susidomėjo tapyba.

Sėkmingai baigęs studijas, tapo Lietuvos dailininkų sąjungos nariu, dirbo estampo, tapybos ir knygų iliustravimo srityse. 1965–1971 m. institute dėstė grafiką ir kompoziciją. Vėliau atsidėjo vien kūrybiniam darbui. Aktyviai dalyvavo tarptautinėse parodose Vokietijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, Lenkijoje, Rusijoje, Norvegijoje, JAV, Kanadoje ir kt.

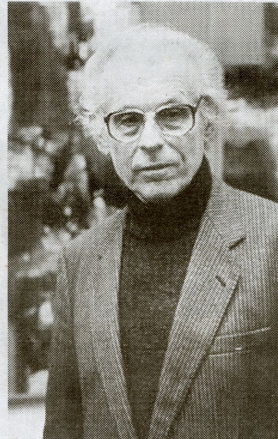
1968 m. Taline vykusioje Pabaltijo respublikų estampo parodoje „Dabartis ir grafikos forma“ dailininkas pelnė antrąją premiją, 1974 m. — Norvegijos tarptautinės estampo bienalės Fredrikstade premiją. Surengė nemažai personalinių parodų mūsų šalyje — Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Raseiniuose, Jur-

barke, Alytuje, Šiauliuose, Klaipėdoje, Plungėje, Rietave, Telšiuose, Kelmėje, Mažeikiuose bei užsienyje — Toronte, Čikagoje, Detmole. 1982 m. už estampų ciklą „Vilniaus architektūra“, sieninę tapybą Kristijono Donelaičio (1714–1780) „Metų“ motyvais ir Maironio (1862–1932), Justino Marcinkevičiaus (1930–2011), Janinos Degutytės (1928–1990) poezijos knygų iliustravimą, V.Valiui paskirta Lietuvos valstybinė premija. 1996 m. už tapybos ir grafikos ciklą „Kultūros ekologija“ kūrėjui įteikta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija. 1998 m. autorius apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

Puoselėdamas artimus ryšius su savo gimtuoju miestu, dailininkas 1996 m. Žemaičių muziejui „Alka“ padovanojo aštuonis molbertinės tapybos darbus: lietuvių liaudies tradicijų ir meno (skulptūros) motyvais — „Užgavėnės“ (1960 m.), „Užgavėnės“ (1960–1970 m.), „Pieta“ (1969 m.), „Šeima“ (1970 m.), „Prikaltas Kristus“ (1971 m.) ir Rainių tragediją menanti triptika „Rainių kankinių atminimui I–III“ (1994 m.). Paveiksai nutapyti ant kartono ir drobės sintetinė tempera, vienas — aliejiniais dažais.

Dovanodamas savo kūrinius, V.Valius rašė: „Man labai malonu, kad priimate mano tapybos darbus į savo muziejų. „Alkos“ muziejus buvo (ir yra) mano gyvenime didelės svarbos reiškinys...“. Toliau autorius apibūdina savo darbus: „Triptikas „Rainių kankinių atminimui“, trys tapybos darbai kančios ir susikauptimo tema (pagal lietuvių liaudies skulptūrą) rodo mano požiūrį į lietuvių liaudies nueitą skausmingą kelią, bet dvasioje nesunaikintą. O du darbai Užgavėnių tema — rodo jau kitą žmogaus pusę — šelmišką, vitališką, nevaldomą... Tos dvi pusės, (+) ir (-), žmoguje esantis angelas ir velnias, ir jų kova mūmyse pačiuose lieka man aktuali tema...“.

V.Valiaus tapyba labai savotiška, persmelkta šiuolaikinės pasaulinės dailės problematikos, skaudžių mūsų šalies istorinių įvykių bei išgyvenimų, gilesnių prasmės paieškų, susiformavusi liaudies meno tradicijų pagrindu, ekspresyvi, lyriška, dramatiška, monumental, moderni, bet kartu ir giliai lietuviška. Dailininkas savo kūrybine energija, vidine jėga žavi mus ir nepalieka vietos abejingumui. Viskas įgauna ypatingą prasmę, sudvasinimą, nejučiom atsiskleidžia tikrųjų gyvenimo vertybių fragmentai.

Dailininkas Vytautas Valius (1930–2004).

Paveiksluose nutapytos medinės šventųjų skulptūros — susimąščiusiais, sielvartaujančiais veidais, kuriuose atgyja įkūnyta žmogaus drama, kančia, jų vidinės ekspresijos ir išorinės statikos kerinti jėga. Rainių kankiniams atminti įamžinti sukurtas triptikas, susidedantis iš trijų kompozicijų, persmelktų daugybės kančios simbolių ir raudonos kraujo spalvos, mums primena skaudžią tragediją, įvykusią netoli Telšių esančiame Rainių miškelyje, kai 1941 metų naktį, iš birželio 24 į 25 d., buvo nužudyti 75 nekalti žmonės, sovietų valdžios pavadinti „liaudies priešais“.

Labiau teigiamų, linksmesnių emocijų išvelgiama nutapytose nuotaikingose liaudiškose scenose su Užgavėnių personažais, kur vyraujančios kompozicijos išskaidytos stambiomis, kontūruotomis plokštumomis su tamsių, ryškių, kontrastingų spalvų ir atspalvių deriniais.

Muziejaus vaizduojamosios dailės rinkinius papildydavo kasmet V.Valiaus siunčiami grafikos darbai — estampai, knygų iliustracijos, ekslibrisai, sveikinimo atvirukai-atspaudai su tekstais. Šių vertybių susikauptė 44 vienetai.

Ankstystiausi yra 1965 m. atspaudai — šešiolika iliustracijų Vinco Mykoliaičio-Putino (1893–1967) poezijos knygai „Langas“ ir šešios 1977 m. iliustracijos J.Marcinkevičiaus trijų dalių giesmei „Mažvydas“. Čia ypač ryškiai atsiskleidžia meninė grafiko individualybė, santūrumas, taktiškas siekis užčiuopti esminę poeto ar rašytojo idėją, suvokti jos vystymo tempus, ritmus, plastinės ir dvasinės sandaros harmoningumą. Vėlesniam laikotarpiui priskiriami dailininko sukurti estampai — „Pieta“ (1994 m.), „Medis“ (1994 m.), „M. Mažvydo katekizmas 1547–1997“ (1996 m.), „Kompozicija 96–12“ (1996 m.), „Žiemės vaizdas“ (1997 m.), XX a. pab. datuojami — „Nukryžiuotasis“, „Auka“, „Pavasario balsai“, „Rūpintojėlis“, „Ritmai“ ir vėlyviausi — „Ženklai II“ (2001 m.), „Rainiai“ (2002 m.), „Kompozicija“ (2003 m.).

Visi minėti grafikos darbai atlikti mišria technika, signuoti autoriaus parašu, įrašyti sukūrimo metai. Jo estampų turinį bei meninės išraiškos priemones sąlygoja erdvės, laiko, dinamikos ir stabilumo kategorijos. Kūrybinių sprendimų originalumą didelė dalimi lemia savita spaudos technika. Dailininkas priklauso grafikų kartai, kuri šeštojo dešimtmečio viduryje pradėjo atkakliai priešintis pokario metais vyraavusios meno sampratos dogmatiskumui, natūralizmo banalybei.

(Bus daugiau)

Užgavėnės. 1960–1970 m. Kartonas, sintetinė tempera.

Pieta. 1969 m. Kartonas, sintetinė tempera.

Šeima. 1970 m. Drobė, sintetinė tempera.

Ant septynių kalvų

Projektą remia:

Dailininko Vytauto Valiaus kūrybos ir minčių fragmentai

(Pabaiga. Pradžia Nr. 68)

Daiva Lukšienė

Žemaičių muziejaus „Alka“ Ikonografinės poskyrio vyr. muziejininkė

Turėdamas įgimtą toleranciją kito nuomonei bei kūrybiniam stiliui, jis sugebėdavo apčiuopti esminius grafikos reiškinius ir raidos problemas. Iškalbingi, kupini emocijų ne tik V. Valiaus kūriniai, bet ir juose užrašytos mintys, prabylančios į žiūrovo intelektą su begaliniu rūpesčiu, kad aplinkui tiek klastos, skausmo, išūlumo, paskui pasitelkdamas optimizmą, dailininkas visuomet linkėdavo stiprybės, vilties, sėkmės ir imtis darbo kiekvienam savo baruose. Jis nuoširdus, atviras, jautrus, bet niekada nesitaikstantis su melu, apgaule, veidmainyste.

2001 m. estampo „Ženkla II“, kurio tamsiame fone pavaizduoti du sugriauti paminklai, kitoje pusėje autorius rašo: „Tokia prieštaringa žmogaus prigimtis — griauti, naikinti tai, kas pastatyta, o po to vėl iš griuvėsių mėginti prikelti, išsaugoti — nesustojantis procesas... deja...“.

Estampe „Rainiai“, kuriame pavaizduotos surištos, subadytos stilizuotos figūros, 2002 m. V. Valius dalijasi mintimis ir prisiminimais: „... Kokia prasminga (dviguba) sukaktis — 70 „Alkai“ ir 90 — muziejaus statytojui, kūrėjui, puoselėtojų Pranui Geniui. Tik XX a. dešimtmėčiai mūsų Tėvynei buvo tokie prieštaringi, dramatiški, daugeliu atvejų — tiesiog tragiški, — apie visa tai daug rašyta ir dar bus rašoma. O šandien prisimename didvyrišką P. Genio asmenybę ir daugelį kitų Jo bendraminčių, kurių išminties ir žemaitiško atkaklumo dėka ant vienos iš septynių Telšių kalvų iškilo „Alkos“ muziejus — žemaičių kultūros šventovė. Su gilia pagarba ir dėkingumu šandien žvelgiame į nuveiktus darbus, plečiant muziejus erdvę — (tokia nepalanki ekonominių požiūrių metu, kuomet kultūrai atlieka tik trupiniai... deja!). Jaunystėje gyvenau Naujamiestyje, todėl į gimnaziją kasdien žingsniuodavau pro „Alkos“ muziejų. Studijų metais lankydavauši liaudies meno skyriuje (taip man reikšmingame mano kūrybos brandai)...“.

Puoselėdamas draugiškus ryšius su muziejininkais, neatsitiktinai 1969 m. sukūrė ir unikalią linoleumo raizinio klišę „Ex libris Vito Valatkos“, skirtą ilgamečiui muziejaus vyr. moksliniam bendradarbiui, archeologui Vitui Valatkai (1927–1977), kurią 2009 m. perdavė sutuoktinei, bendradarbei, muziejininkė, archeologė Laimutė Valatkienė (1937–2018). Kitas ekslibrisas (atspaudas) skirtas tuometiam muziejaus direktoriui, Žemaičių kultūros draugijos pirmininkui Stasiui Kasparavičiui (g. 1947 m.), sukurtas ir autoriaus padovanotas 1995 m.

V. Valius 1998 m. mišria technika sukūrė ir savo dėdės, garsaus išeivijos dailininko, grafiko Telesforo Valiaus (1914–1977), savo vaikystę praleidusio Telšiuose, memorialinės lentos projekto eskizą, kuriame profiliu pavaizduotas minėto asmens portretas su žemiau esančiu užrašu: „Šiame name 1939–1944 metais gyveno dailininkas Telesforas Valius“. Memorialinės lentos projektą anksčiau buvo parėngęs ir skulptorius Petras Aleksandravičius (1906–1997), tačiau originalas din-

go. Pagal šį V. Valiaus eskizą, memorialinę lentą sukūrė skulptorius Osvaldas Neniškis (g. 1958 m.). Lenta prie T. Valiaus namo Telšiuose, Luokės g. 32, atidengta 1999 m. liepos 17 d. Dailininkas taip pat pasirūpino bei nemažai finansiškai prisidėjo, kad jo dėdės kūryba iš Kanados sugrįžtų į Lietuvą ir šandien „Alkos“ muziejus turėtų gausią T. Valiaus grafikos kūrinių kolekciją.

V. Valius niekada nepamiršdavo „Alkos“ muziejininkų pasveikinti su šventėmis, ypač artėjančiais Naujaisiais metais. Kasmet, 1990–2003 metais, nudžiugindavo, atsiųsdamas sukurtus atvirukus su atspaudais, užrašydamas šiltus palinkėjimus ir mintis, atskleidžiančias emocijas, vyruvusias nuotaikas: „1998-ieji metai — mūsų Tautos giesmės metai. Gana dažnai dabar užtraukiame tą giesmę, tiktai retas tesusimąstome, kokius prasmingus žodžius prieš 100 metų sudėjo ton giesmės jau mirtinai sergantis V. Kudirka. O juk tai — kaip koks testamentas, etinis gyvenimo kodeksas-atsakymas, kaip gyventi. Deja, gyvenimas klostosi pagal kitokius „kodeksus“ — vogti, žudyti, ciniškiausiai išsitycioti iš mūsų Tautos istorijos, dvasinių vertybių. Deja... taip. Išvada būtų tokia — turime pradėti (kiekvienais metais, kiekvieną dieną) nuo savęs...“.

Žvelgdamas į artėjančius 2001-uosius metus, jis rašė: „Minėsime sausio 13-osios dešimtmetį, — sakau, gal atsipeikėsime, prisiminsime, kam tuomet buvo pasiryžta, tačiau — matome „žmogų“, įžengiantį į trečiąjį tūkstantmetį — dar labiau susvetimėjusį, cinišką ir žiaurų... O mums belieka (kaip visada) — viltis ir, žinoma, darbas — pozityvus darbas, kūryba, kas benutiktų — stiprybės Jums visiems!“.

Užrašyti dailininko palinkėjimai 2002-iesiems metams byloja ir apie didelį nusivylimą: „Nors pasaulį drebina smurtas, žiaurumo smūgiai, — mes visi, gal kiek naiviai, bet su širdinga viltimi, ryžtams linkėti vieni kitiems gerumo, ramybės, susikauptimo, kūrybingos veiklos. Juk viso šito mums žadėjo astrologai, — prisiminate, jie sakė, kad pradėjus „veikti“ Vandenio erai, mūsų planetos

jei savyraus santarvė, klestės taika, žmogaus orumas, — o štai, kol kas „klesti“ tik destruktija, jėgos kultas ir „žmogaus teisės“ — be jokių pareigų!.. bei „žmogaus laisvės“ — be jokios atsakomybės!.. Deja!..“.

Dailininkas retsykiais įpalinkėjimus įpindavo ir humoro gyslele. Vieniame iš atsiųstų atvirukų, kuriame pavaizduotas stilizuotas asilas su nešuliais ir greta pieštuku užrašytu pavadinimu: „2002-ieji — Arklio metai“, pabrėžia: „Šitas apsnigęs asilėlis — arklio giminaitis — kaip žinia, simbolizuoja kantrybę, ištvermę, užsispyrimą. Tų savybių, matyt, mums visiems prireiks 2002-aisiais (tik kvailumo savybė — išbraukim!)...“.

Sveikindamas su artėjančiais 2003-aisiais metais, autorius savas mintis perkelia į diskusijų lygį: „Štai, — jau trečias XXI šimtmečio rato stipinas iškelia mus į naują laiko atkarpą. Ką galėtų reikšti skaičius „3“? Tų prasmingų triadų yra nemažai... Gal šį kartą simboliu pasirinkime — trigarsi (harmoningą akordą!) ir telydi Jus per visus metus populiarioji triada: (pasi)tikėjimas, meilė, viltis... Nors aplinkui siauteja ir kitokios triados — smurtas, melas, tuštynė ir pan. Sako, kad taip turi būti dėl „kosminio (+) ir (-) balanso“. Sako, yra avys — yra ir vilkai... Bet mes juk norėtume (ir turėtume) būti žmonėmis...“ V. Valiaus sukurti vaizdai, užrašytos mintys iškelia į paviršių žmogaus ir pasaulio sudėtingumą, būties prasmę, tautos skaudulius bei jos šaknyse glūdintį dvasingumą.

Gan dažnai dailininkas po sveikinimų, giliai išreikštų prasmingų minčių bei palinkėjimų, pasirašydavo savo ir žmonos vardu: „... Jūsų Vytautas Valius (ir Sigutė)“ arba „... Sigutė, Vytautas Valius“. Vaizduojamosios dailės rinkiniuose saugomas dailininkės, grafikės Sigutės Valiuvienės (g. 1931 m.) 1958 m. sukurtas atspaudas „Statyboje“. Abu jų vaikai — Eglė (g. 1953 m.) ir Saulius (g. 1958 m.) taip pat talentingi menininkai. V. Valiaus brolis, mūsų kraštiečiai Andrius Valius (g. 1929) — profesionalus dailininkas, pedagogas.

Rinkinius papildė 1992–2002 m. dailininko rašyti laišukai muziejininkams, padovanota audiokasetė su įrašais: „H. Nagys apie Telesforą Valių (1978.IV.7)“ ir Vytauto Valiaus muzikinės kompozicijos „Išėjusiems negrįžtamai (94)“, atskleidžiančios vieną iš saviraiškos formų — jo pomėgį muzikai — kurti ir improvizuoti. Dailininko dažnai akcentuojami žodžiai „pareiga“, „žmogiškumas“, „altruizmas“, „sąžiningumas“, „kultūra“ nebuvo vien teorija, bet gyvenimo būdas, nes šių principų laikėsi iki paskutinės savo gyvenimo dienos. Šios nepaprastos, kūrybingos asmenybės gyvybė užgojo 2004 m. rugsėjo 28 d. Vilniuje, palaidotas Antakalnio kapinėse.

Pabaigai pacituosiu vieną iš V. Valiaus užrašytų palinkėjimų, įžengiantį XXI amžių: „Mielieji žemaičiai (ir ne tik) kultūros ir meno globėjai ir puoselėtojai, — tebūnie naujas tūkstantmetis Jums visiems tik gera lemiantis. Susikerta tūkstantmečiai, — ta proga pravartu prisiminti R.M. Rilke's žodžius apie laiką: „... mums atrodo, kad praėina laikas, — iš tiesų praėina tik mes...“.

Rainių kankinių atminimui II. 1994 m. Kartonas, sintetinė tempera.

Estampas „Ženkla II“. 2001 m. Popierius, mišri technika.

Sveikinimo atvirukas „Vytis“. 1990 m. Popierius, mišri technika.